

APLICATIU

GUIA DOCENT

UAB

Universitat Autònoma
de Barcelona

Guia docent

Titulacions de Grau i de Màster

1. Dades de l'assignatura

Nom de l'assignatura	POESIA ÈPICA LLATINA
Codi	100395
Crèdits ECTS	6
Curs i període en el que s'imparteix	Segon curs, segon semestre
Horari	dimarts i dijous d'13.00 a 14.30
Lloc on s'imparteix	Facultat de Filosofia i Lletres
Llengües	català

Professor/a de contacte

Nom professor/a	Joan Carbonell Manils
Departament	Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana
Universitat/Institució	UAB
Despatx	B7-140
Telèfon (*)	935812442
e-mail	Joan.carbonell@uab.cat
Horari d'atenció	Dj. 09.30 a 11.30; dv. (prèvia cita): 10.00 a 13.00

2. Equip docent

Nom professor/a	Joan Carbonell Manils
Departament	Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana
Universitat/Institució	UAB
Despatx	B7-140
Telèfon (*)	935812442
e-mail	Joan.carbonell@uab.cat
Horari de tutories	Dj. 09.30 a 11.30; dv. (prèvia cita): 10.00 a 13.00

(Afegeu tants camps com sigui necessari)
(*) camps optatius

3.- Prerequisits

(prerequisits oficials i/o coneixements necessaris per a seguir correctament l'assignatura)

A les assignatures de primer es podria incloure informació sobre els coneixements mínims necessaris per a cursar l'assignatura, com a consells sobre quins temes repassar

4.- Contextualització i objectius formatius de l'assignatura

Aquesta assignatura forma part de la matèria "Llengua i Literatura Clàssica" i continua l'assignatura del primer semestre que té com a objectiu la traducció de textos de prosa clàssica (Ciceró i Sal·lusti). Igualment es desenvolupa després que els alumnes han cursat "Literatura grega arcaica i clàssica" i alhora que cursen "Poesia èpica grega" i "Literatura Llatina d'Època Republicana". Aquestes simultaneïtats i seqüències fan que la part teòrica corresponent a les característiques generals del gènere èpic i als orígens de l'èpica llatina es doni per sabuda, tret de les especificitats pròpies de l'èpica virgílica, que seran motiu de l'explicació oportuna.

Els objectius concrets a aconseguir per part de l'estudiant, que concreten i desglossen les competències específiques que hem fet constar el l'apartat corresponent, formulats en termes de capacitats són els que segueixen. L'estudiant, en acabar el semestre, haurà de ser capaç de:

1. Aplicar les tècniques que permeten la comprensió ràpida del text llatí.
2. Traduir la quantitat de 15 a 20 versos en 1.30h.
3. Fer un comentari gramatical i mètric d'un fragment de poesia èpica, a partir de qüestions proposades pel professor.
4. Respondre qüestions sobre el contingut de *L'Eneida* de Virgili.
5. Relacionar el contingut d'un text llatí de *L'Eneida* de Virgili amb aspectes de la seva tradició posterior.

5.- Competències i resultats d'aprenentatge de l'assignatura

Competència	CE1. Analitzar i aplicar els coneixements gramaticals adquirits a l'anàlisi i comprensió dels textos llatins
Resultats d'aprenentatge	<ul style="list-style-type: none"> • Comprensió del contingut de textos llatins de <i>L'Eneida</i> de Virgili. • Adquisició de tècniques ràpides de comprensió basades en la semàntica (arrels, formacions derivades i compostes). • Aplicació als textos dels conceptes gramaticals teòrics.
Competència	CE4. Interpretar textos llatins, escrits en vers, aplicant el mètode filològic
Resultats d'aprenentatge	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitat de fer un comentari lingüístic dels textos proposats. • Capacitat de fer comentaris <i>de realia</i> dels textos proposats. • Capacitat de reconèixer i analitzar l'hexàmetre.
Competència	CE7. Identificar el fet literari clàssic i la seva transmissió
Resultats d'aprenentatge	<ul style="list-style-type: none"> • Adquisició de coneixements en relació al contingut de <i>L'Eneida</i> de Virgili, llegida en traducció. • Capacitat d'identificar el contingut de <i>L'Eneida</i> de Virgili (temes, personatges, tòpics...) en diferents realitzacions posteriors de la cultura occidental (arts plàstiques i literatura).
Competència	CT7. Organitzar el temps i els recursos propis per al treball
Competència	CTF1. Comunicar oralment i per escrit, amb correcció, precisió i claredat, els coneixements adquirits
Competència	CTF2. Desenvolupar habilitats d'aprenentatge autònom

6.- Continguts de l'assignatura

Lectura, traducció i comentari morfosintàctic i de *realia* de textos de Virgili (*Eneida*). Pràctica de la sintaxi llatina. Estudi de la prosòdia i mètrica llatines de l'hexàmetre. Lectura de *L'Eneida* de Virgili. Consulta de manuals i diccionaris.

I. LA LITERATURA DE L'ÈPOCA D'AUGUST. CONTEXT HISTÒRIC, POLÍTIC I SOCIAL.

Lectura obligatòria:

Bieler, L., "La época de Augusto", en Id., *Historia de la literatura romana*, ed. Gredos, Madrid, 1972, pp. 175 - 185.

II. VIRGILI.

- Dades biogràfiques.

Lectura obligatòria:

Lectura de l'epitafi.
Crema de l'Eneida. Lectura de Plini, *nat.* 7,114 i de Donat, *Vita* 37-38.

III. L'ENEIDA, POEMA DE ROMA.

- Objectius de l'obra.
- Estructura de l'obra.
- Personatges principals. Dido-Eneas; Camil·la; Nís-Eurial; Evandre; Pal·lant; Turnus.

Lectura obligatòria:

Lectura de Fdez. Corte, J. C., "La Eneida", en Codoñer, C. (ed.), *Historia de la literatura latina*, Ed. Càtedra, Madrid, 1997, pp. 177- 190.

IV. ANTOLOGIA DE TEXTOS PER TRADUIR.

- Aen.* 1, 1-33. Invocació a la Musa.
- Aen.* 1, 723 - 2, 20. Eneas comença el relat de la destrucció de Troia.
- Aen.* 2, 199-249. Prodigis contra Laocont. Entrada del cavall a la ciutat.
- Aen.* 2, 692-744. Aparició d'un estel que marca a Eneas el camí per on fugir.
- Aen.* 4, 1-29. Dido, enamorada.
- Aen.* 4, 160-172. Dido i Eneas a la cova.
- Aen.* 4, 279-392. Eneas decideix marxar. Còlera i impotència de Dido.
- Aen.* 4, 630-705. Suïcidi de Dido.
- Aen.* 6, 236-242. L'Avern.
- Aen.* 6, 268-273. Entrada a l'Avern.
- Aen.* 6, 294-304. L'Aqueront. Caront.
- Aen.* 6, 450-473. Eneas troba Dido a l'Avern.
- Aen.* 6, 777-797. Ànimes de Ròmul i d'August.
- Aen.* 6, 808-823. Els reis de Roma. Brutus.
- Aen.* 6, 847-853. Missió dels romans.
- Aen.* 6, 860-886. Marcel.
- Aen.* 8, 558-584. El rei Evandre s'acomiada del seu fill Pal·lant.
- Aen.* 8, 608-616. Venus lliura l'escut a Eneas.
- Aen.* 8, 626-636; 652-662; 675-688; 729-731. Escenes esculpides a l'escut.
- Aen.* 9, 176-245; 314-341; 416-449; 473-502. Nis i Eurial.
- Aen.* 10, 474-505. Mort de Pal·lant.
- Aen.* 12, 919-952. Mort de Turn.

V. GRAMÀTICA. SINTAXI.

Morfosintaxi dels casos i de les formes verbals.

S'entén que l'estudiant ha assimilat la morfologia nominal i verbal a les assignatures *Gramàtica llatina* i *Textos llatins* de primer curs i a *Prosa llatina clàssica* de segon. S'insistirà només en aquelles particularitats pròpies de la llengua poètica i de la poesia de Virgili:

- arcaïsmes morfològics (acusatiu en -is; genitiu tipus *deum, uirum*)
- presència i funció del vocatiu
- acusatiu de relació
- datiu complement de verbs amb preverbi
- ús freqüent de la primera i segona persones verbals
- ús del futur
- ús del supí en -u com a complement de verbs i adjectius.
- anàstrofe de la preposició

Sintaxi de l'oració.

S'entén que l'estudiant ha assimilat la morfologia nominal i verbal a les assignatures *Gramàtica llatina* i *Textos llatins* de primer curs i a *Prosa llatina clàssica* de segon. S'insistirà només en aquelles particularitats pròpies de la llengua poètica i de la poesia de Virgili.

VI. NOCIONS SOBRE ESTILÍSTICA APLICADA A L'ENEIDA

- Ordre dels mots i concordances.
- Seqüències mètriques.
- Seqüències vocàliques.
- Figures retòriques (hipàllage; metonímia; sinèdoque; al·literació; anàfora; quiasme; braquilogia; el·lipsi; hipèrbaton; hipèrbole; hendíadis; lítotes; tmesis)

VII. NOCIONS SOBRE LA MÈTRICA DE L'HEXÀMETRE.

- Quantitat vocàlica i quantitat sil·làbica. Regles bàsiques de la quantitat vocàlica i de la quantitat sil·làbica.
- Peus i esquema mètric bàsic. Combinatòria usual.
- Fenòmens prosòdics: sinalefa, afèresis, hiatus, sinèresi.
- Cesures: triemímeres, pentemímeres, trocaica, heptemímeres, dièresi bucòlica. Ús simple i combinat (triple A, triple B).
- Clàusula (3+2 / 2+3).

Lectura obligatòria:

Ceccarelli, L., *Prosodia y métrica del latín clásico*, ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1999, pp. 51 – 58.

VIII. LECTURES COMPLEMENTÀRIES:

Calvino, I., "Por qué leer los clásicos", en Id. *Por qué leer los clásicos*. Ed. Tusquets editores, Barcelona, 1997², pp. 13-20.

Eliot, T. S., "Virgili i el món cristià", en Id., *Sobre poetes i poesia*, Ed. Columna, Barcelona, 1999, pp. 141-153.

Dante, *Inferno*, 1, 67-87; 4, 100-2.

Mann, Th. *Mort a Venècia* (arribada a la ciutat d'Ashenbach i transport pel Gran Canal)

7.- Metodologia docent i activitats formatives

Les classes presencials seran eminentment pràctiques. El professor dedicarà temps a:

1. Llegir, traduir i comentar la selecció de textos proposada.
2. Proporcionar als estudiants mecanismes que els permetin augmentar progressivament el

volum de text traduït.

3. Corregir els textos traduïts diàriament pels i per les estudiants, individualment o en grup.
4. Comentar el contingut lingüístic, literari i sociocultural dels textos traduïts, amb èmfasi singular als aspectes relatius a la seva tradició posterior.
5. Explicar els continguts gramaticals, en funció del text.
6. Explicar continguts que ajudin a contextualitzar el text.

L'estudiant s'haurà de responsabilitzar de dur diàriament el text proposat per a la traducció i el comentari.

Es parteix de la base que l'estudiant ha de dedicar un total de 150 hores a aquesta assignatura (6 ECTS x 25h. crèdit), repartides entre activitat dirigida i supervisada, activitat autònoma i activitat d'avaluació.

TIPUS D'ACTIVITAT	ACTIVITAT	HORES	RESULTATS D'APRENTATGE
-------------------	-----------	-------	------------------------

Dirigides (36,6%)

Exercicis de traducció i comentari	45h.	
Explicació dels continguts teòrics	10h.	
TOTAL	55h.	

Supervisades (13,3%)

Supervisió d'exercicis de traducció i mètrica	11h	
Tutories.	4,5h	
Exercicis sobre <i>L'Eneida</i>	4,5h	
TOTAL	20h	

Autònomes (50%)

Lectures complementàries	15h	
Lectura de <i>L'Eneida</i>	15h	
Estudi de lèxic i gramàtica	15h	
Realització de la traducció i altres exercicis	30h	
TOTAL	75h	

8.- Avaluació

L'avaluació de l'estudiant es farà a partir de la recollida de les evidències següents:

- Resolució d'exercicis. Regularment, l'estudiant haurà de resoldre per escrit exercicis breus o de respondre qüestions, en què demostrï la comprensió i aplicació dels continguts explicats a les classes presencials.
- Traducció i comentari gramatical d'un text vist a classe. En acabar el període de docència presencial, l'estudiant haurà de lliurar una traducció i un comentari d'un text fet a classe, que li serà assignat pel professor, com a mínim una setmana abans del lliurament.
- Control de lectura de *L'Eneida* de Virgili.
- Una prova de traducció d'un text (entre 20 i 25 versos) de Virgili no vist a classe, amb resolució de preguntes sintàctiques i mètriques.
- Assitència i participació activa a les sessions presencials i eventualment al fòrum de discussió.

Procediment	Criteris d'avaluació	Pes
Resolució individual periòdica d'exercicis breus.	Encert en les respostes. Justificació de les respostes. Els treballs lliurats fora del termini màxim establert no seran tinguts en compte.	20%
Assitència i intervenció a les sessions presencials i eventualment al fòrum de discussió.	Respostes adequades a preguntes del professor; aportacions pròpies sobre els temes que es tractin. La intervenció a través de preguntes que impliquin aclariments per part del professor no serà objecte d'avaluació.	10%
Control de lectura de <i>L'Eneida</i> .	Encert en les respostes. Capacitat de transferir els coneixements adquirits amb la lectura de l'obra a realitats diferents a la pròpia obra.	20%
Control de traducció i comentari d'un text vist de Virgili.	Comentari exhaustiu. Traducció correcta. Ús acurat i precís del català / castellà.	10%
Prova final de traducció d'un text no vist de Virgili (apx. 20 vv.)	Comprensió del sentit general del text i de cadascuna de les frases. Anàlisi gramatical i mètrica. Precisió i correcció en l'ús de la llengua de la traducció.	40%

Si el professor té dues o més evidències singulars de l'estudiant (exercicis, controls i/o proves), aquest ja no podrà ser qualificat com a "no presentat". Així, doncs, tot / tota estudiant que hagi presentat dues o més evidències serà qualificat en l'escala de suspens fins a excel·lent (MH).

Tanmateix, per estar en condicions de superar l'assignatura (aprovat – MH), l'estudiant, com a mínim, haurà d'haver:

- Realitzat la prova final de traducció d'un text no vist de Virgili i haver obtingut una qualificació ≥ 4 .
- Presentat puntualment, com a mínim, un 90% dels exercicis periòdics.
- El control d'una part de *L'Eneida*.

A la reavaluació els i les estudiants només podran recuperar la part corresponent a l'exercici final de traducció d'un text no vist de Virgili (40%).

ACTIVITATS D'AVUACIÓ

HORES

RESULTATS D'APRENTATGE

Control de lectura dels llibres I – VI de <i>L'Eneida</i> .	Dc. 10-04-13 1.30h	Coneixement de l'argument de l'obra. Capacitat de transferir els coneixements adquirits amb la lectura de l'obra a realitats diferents a la pròpia obra.
Control de lectura dels llibres VII – XII de <i>L'Eneida</i> .	DII. 03-06-13 1.30h.	Coneixement de l'argument de l'obra. Capacitat de transferir els coneixements adquirits amb la lectura de l'obra a realitats diferents a la pròpia obra.
Prova de traducció d'un text no vist de Virgili.	Dc. 05-06-13 2h.	Comprensió del sentit d'un fragment de <i>L'Eneida</i> , similar als treballats a classe. Resolució de qüestions gramaticals, mètriques i estilístiques que evidencin l'assoliment dels conceptes explicats a classe.

9- Bibliografia i enllaços web

1. Edicions de *L'Eneida*.

- G. B. Conte, ed. Teubner, Berloni et Novi Eboraci 2009.
- J. Perret, 3 vols., ed. . Les belles lettres, Paris 1981-1987.
- R. A. B. Mynors, ed. Oxford Classical Texts, Oxford 1969
- Miquel Dolç, ed. Fundació Bernat Metge, Barcelona 1972 – 1975 .
- H. Goelzer, 2 vols. ed. Les belles lettres, Paris 1925 (1964¹¹).

2. Manuals de sintaxi llatina:

Descriptiva:

- Valentí, E., *Sintaxi llatina*, ed. Curial, Barcelona, 1979 [revisada per P. L. Cano]
- Ernout, A. – Thomas, F., *Syntaxe lartine*, ed. Klincksieck, Paris, 1953².
- Lavency, M., *Vsus. Grammaire latine*, ed. Duculot, Paris, 1985; 1997².

Estructural:

- Rubio, L., *Nueva sintaxis latina simplificada*, ediciones Clásicas, Madrid, 1995.

Funcional:

- Pinkster, H., *Sintaxis y semàntica del latín*, ed. Gredos, Madrid, 1995.

3. Manuals de morfologia llatina:

- Monteil, P., *Elementos de fonética y morfología del latín*, ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1992.
- Ernout, A., *Morphologie historiques du Latin*, Paris (ed. Diverses).

4. Manuals de literatura llatina:

- Albrecht, M. von, "Virgilio", en Id., *Historia de la literatura romana: desde Andronico hasta Boecio*, 2 vols., ed. Herder, Barcelona, 1997-1999, vol. I (1997), pp. 622 - 661.
- Bieler, L., "La época de Augusto" i "Virgilio", en Id., *Historia de la literatura romana*, ed. Gredos, Madrid, 1972, pp. 175 - 185; 185- 212.
- Deryck Williams, R., "La Eneida", en Kenney, E. J. - Clausen, W. v., *Historia de la literatura clásica. Literatura latina*, ed. Gredos, Madrid, 1989, pp. 372 - 410.
- Fdez. Corte, J. C., "La Eneida", en Codoñer, C. (ed.), *Historia de la literatura latina*, Ed. Càtedra, Madrid, 1997, pp. 177- 190.
- Lana, I. - Maltese, E. V., *Storia della civiltà letteraria greca e latina (3 vols.)*. Vol. II. *Dall'ellenismo all'età di Traiano*, ed. UTET, Torino 1998, pp. 675 - 689.

5. Manuals de mètrica llatina.

- Ceccarelli, L., *Prosodia y métrica del latín clásico*, ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1999.
- Nougaret, L., *Traité de métrique latine*, ed. Klincksieck, Paris 1976⁴.

6. Dictionaris.

- Ernout, A.; Meillet, A., *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris 1967.
- Quicherat, L., *Thesaurus Poeticus Linguae Latinae*, Hildesheim 1967 (ed. altera).

Els i les estudiants hauran d'usar un diccionari universitari llatí-català/castellà; no els serà permès usar un diccionari escolar.

7. Traduccions de L'Eneida de Virgili.

Al català:

- Traducció de Joan Bellés . Ed. Empúries. Barcelona 2002.
- Traducció poètica de Miquel Dolç. Ed. Alpha. Barcelona 1958.
- 4 vols. Text revisat i traducció Miquel Dolç. Ed. Fundació Bernat Metge. Barcelona, 1972-78.
- Traducció de Llorenç Riber, Ed. Catalana. Barcelona, 1917-18.

Al castellà:

- Traducción, estudio preliminar, bibliografía y notas de Dulce Estefanía Álvarez, Ed. PPU. Barcelona, 1988.

10.- Programació de l'assignatura

GRUP/S: ____

La programació de l'assignatura ja queda prou explicitada en els objectius, el programa i el desglossament i la periodització de les activitats d'aprenentatge.

ACTIVITATS D'APRENTATGE

DATA/ES	ACTIVITAT	LLOC	MATERIAL	RESULTATS D'APRENTATGE
Tots els dies de classe, excepció feta dels dedicats a l'avaluació.	Traducció diària dels diferents fragments proposats en l'antologia, que els estudiants han de preparar a casa.	Aula	Antologia de textos	
Sessions de tutoria periòdiques	Comentari personalitzat, si escau, dels exercicis lliurats i prèviament corregits a classe de forma general.	Despatx B7-140	Antologia de textos	

LLIURAMENTS

DATA/ES	LLIURAMENT	LLOC	MATERIAL	RESULTATS D'APRENTATGE
06-03-2013	Exercici de mètrica	Aula o CV		
17-04-2013	Traducció i comentari d'un fragment de Virgili (1)	Aula o CV		

06-05-2013	Exercici de mètrica			
22-05-2013	Traducció i comentari d'un fragment de Virgili (2)	Aula o CV		
14-06-2013	Lliurament de la traducció i comentari d'un text vist a classe	Despatx B7-140 o CV		